

Türkçede Heceleme

Ne ilginçtir, insanların binlerce yılda buldukları yazıyı, çocuklarımız 5-6 yaşlarında öğrenebiliyorlar. Her düşü-şümde çocukların bu öğrenme yetisine şaşarım.

Ama bilim dallarında da durum böyle değil midir? Ondokuzuncu, hatta yirminci yüzyılda bulunmuş soyut matematik kavramlarını, fizik yasalarını, kimya olgularını çocuk sayılacak yaşlarda öğrenmiyor muyuz?

Bir bilimci için hem güzel hem de üzülesi bir şey bu. Güzel, çünkü büyük çabalarla bulunan olgu geniş bir halk kitlesine tanıtılıyor. Üzülesi, çünkü büyük çabalarla bulunan olgu o derece basitmiş ki bir çocuğa bile öğretilabiliyor.

Çocukluğumda, ilkokula giden her çocuk heceleme-yi öğrenirdi. Çünkü okumayı harf harf, hece hece öğrenirdik. Öğretmen B'yle A'yı karatahtada yanyana koyup BA yazardı. Öğretmen BA'yı yazar yazmaz, biz çocuklar hep birlikte, "BAAA" diye bağırırdık. Öğretmen BA'nın arkasına K koyduğunda da "BAAAK" diye bağırırdık. Örneğin BAKKAL sözcüğünü okumak için birinci harften başlardık okumaya. Birincisinden sonuncusuna dek teker teker harfleri gözden geçirerek okurduk sözcükleri. Okumayı aşağı yukarı söktüğümüzde de, bir sözcüğü hecelere ayırmasını öğrenmiş olurduk. Sınıfımda herkese çok kolay gelirdi bu. Kimse-

nin hecelemeden zayıf not aldığını anımsamıyorum. Geç okumaya başlayanlar vardı ama, geç heceleyenler yoktu. Bilmediğimiz, hatta uydurma sözcükleri bile hecelere ayırabilirdik. Örneğin, KASTURAMIYFATOM uydurma sözcüğünü pek zorluk çekmeden, KAS-TU-RA-MIY-FA-TOM diye hecelere ayırabilirdik.

Yıllar geçiyor ve yıllar geçtikçe de eğitim yöntemleri değişiyor. Çocuklarım okumayı benim gibi harf harf, hece hece öğrenmediler; sözcük sözcük, kalıp kalıp öğrendiler. Bu okuma yöntemini bilmeyenler için açıklayayım.

Günümüz eğitimcilerinin birçoğu şöyle düşünüyor: “Bir yetişkin bir sözcüğü okurken harf harf, hece hece okumaz. Örneğin BAKKAL sözcüğünü okumak için B’den başlamaz. BAKKAL sözcüğünü bir kalıp olarak görür ve sözcüğü bir çırpıda okur. Hatta SENİ SEVİYORUM gibi uzunca sayılabilecek ama sık görülen tümceleri de öyle bir çırpıda okuruz. Çocuklarımıza da okumayı harf harf, hece hece değil, kalıp kalıp öğretmeliyiz. Çünkü biz de öyle okuyoruz.”

Kızımın gittiği yuvada bu yöntem kullanılıyordu. Dersliğin duvarlarında BAKKAL, KİTAP, OKUL gibi, kartonlara yazılmış basit sözcükler asılıydı. Öğretmen, bu sözcükleri arada sırada çocuklara okur, çocukların, bu sözcüklerin kalıplarını ayırmasına varmadan öğrenmelerini isterdi. Onbeş gün sonra duvarlara yeni sözcükler asılırdı.

İnsanlar genellikle yeniliklere karşı direnirler. Tutuculuğun insanın doğasında olduğuna inanıyorum. İnsanlar nasıl kulaklı, burunlu, kaşlı, gözlü doğarlarsa, aynı zamanda da tutucu doğarlar. Tutuculuk, bir bakıma, kendini koruma içgüdüsünün bir dışavurumudur, yani ölmek için, yaşamak için gerekli olan (en azından gerekli olduğu sanılan) bir tavidir. Kuşaklar arasında her zaman var olan ve umarım her zaman var olacak olan kavga da bundan kaynaklanmaz mı zaten? Ve bir insanın (örneğin bir sanatçının, bir bilimcinin, hatta hatta karıkocadan, anababadan birinin) kendini yenilemesi, değişmesi, kendi-

ni aşması işte bu tutuculuk yüzünden zor değil midir?

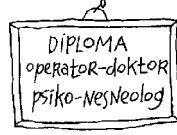
Eğitimdeki bu yeniliğe ben de başlangıçta karşı çıktım. Bizlere harf harf, hece hece okumayı öğrettiler de, kötü mü oldu? Bişeyimiz mi eksik kaldı? Bak, ben nasıl çatır çatır, hem de hızlı ve anlayarak okuyorum!

Kızım biriki ay içinde ve birdenbire ve çok küçük yaşta okumayı söktü, hem de hiç zorluk çekmeden... Oğlum da aynı yöntemle okumayı başarınca, eğitim diye bir bilim dalının varlığına

bir kez daha inandım, insan beyninin olanaklarına bir kez daha şaşırdım. Çocuklarımın ve okul arkadaşlarımın, sanki bir okuma hapı yutmuşçasına, nasıl birdenbire okumayı söktüklerini bugün bile anlamış değilim. Akla akıl ermiyor, hele çocuk aklına...

Neyse, konumuz bu değil. Konumuz heceleme. Bugün nedense çoğu kimse sözcükleri hecelere ayırmasını bilmiyor. Ya hiç öğrenmemişler ya bildiklerini unutmuşlar... “Nerden biliyorsun?” diye soracak olursanız... Hem Nesin Vakfı yöneticisi hem de bir popüler matematik yazarı olarak bana gelen mektuplardan biliyorum: Birçok kişi satır sonlarına sığmayan sözcükleri, sanki bu konuda hiç kural yokmuş gibi gelişigüzel ayırıyor.

Belki de bu yanlış gazetelerden kaynaklanıyor. Eskiden gazeteler elle, harf harf dizilirdi. Dizgici, ilkokul eğitiminden geçmiş her Türkiye yurttaşı gibi hecelemeyle bilir ve satır sonlarına sığmayan sözcükleri doğru, yani hece sonundan ayırırdı. Bugün her şey bilgisayarla yapılıyor. Bilgisayarda kullanılan yazılımlar (programlar) yabancı malı olduklarından, bu yazılımlar Türkçe hecelemeyle bilmiyorlar. Sonuç olarak Türkçe gazetelerde satır sonlarına sığmayan sözcükler çoğu zaman yanlış ayrılıyor. Bu, birkaç yıl öncesine değin çok sık olurdu. Galiba şim-

di biraz daha dikkat ediliyor, ama gene de heceleme yanlışları görüyorum gazetelerde. Öyle sanıyorum ki gazetelerdeki hece ayırma yanlışlarını göre göre, birçok kişi satır sonlarına sığmayan sözcüklerin gelişigüzel ayrılabilceğini düşünmeye başladı.

Oysa Türkçede heceleme çok kolaydır. Kanıt olarak yukardaki KASTURAMIYFATOM sözcüğünü verebilirim. Bu uydurma sözcük hiç zorluk çekmeden hecelere ayrılabilir. Bizim kolaylıkla yapabildiğimizi, bilgisayar da yapabilmeli. Türkçe heceleme kolaylıkla bilgisayara öğretilir¹.

Bir bilgisayara Türkçe sözcükleri hecelere ayırmasını nasıl öğretebiliriz? Öyle bir kural bulmalı ki, hiç Türkçe bilmeyen, hatta Türkçeyi doğru düzgün okumasını bilmeyen bir insan bile, sözcüğün yazılışına bakıp bu kuralı Türkçe sözcüklere uyguladığında, sözcükleri doğru olarak hecelere ayırabilsin. Arkadaşım Doç. Dr. Eşref Eşkinat ve birkaç arkadaşı böyle bir kural bulmuşlar. Bu kuralı görelim.

Türkçe sözcükleri hecelere ayırabilmek için her harfi bilmeye gerek yok. Bu iş için, sesli harflerle sessiz harfleri birbirinden ayırdedebilmek yeterli. Örneğin her sesli yerine *A* harfini, her sessiz yerine *B* harfini koyarsak, heceleme gene doğru yapabiliriz. Yukardaki uydurma KASTURAMIYFATOM sözcüğü, o zaman BABBABABBBABAB olur. KASTURAMIYFATOM sözcüğüyle BABBABABBBABAB sözcüğü aynı biçimde hecelere ayrılırlar:

KAS-TU-RA-MIY-FA-TOM
BAB-BA-BA-BAB-BA-BAB

Bu gözlem, Türkçe heceleme otomatikleştirmenin, bilgisayarların anlayabileceği bir biçimde açıklayabilmenin ilk adımıdır.

Genel kural şöyle: Sözcüğü okumaya baştan değil sondan başlayın. En son seslinin solunda bulunan ilk sessizden heceyi

---

1 Artık Türkçe heceleme yapabilen bilgisayar yazılımlarımız da var. Sanırım bu yazılımlar bu yazıda anlatılan yöntemi kullanıyorlar.

ayırın. Örneğin KASTURAMIYFATOM uydurma sözcüğünün son seslisi “O” ve bu seslinin solundaki ilk sessiz “T”. İşte T’den itibaren heceyi ayırın: TOM bir hecedir. O heceyi sözcükten atın ve geri kalan sözcüğe aynı kuralı uygulayın. TOM hecesini atarsak, geriye KASTURAMIYFA kalır. Gene sondan başlayacağız. En son seslimiz “A”. A’nın solundaki ilk sessiz “F”. F’den itibaren heceyi ayırın, FA bir hecedir. Geriye KASTURAMIY kalır. En son sesli “I” ve bu seslinin solunda “M” sessiz harfi var. “M” ve M’nin sağındaki harfler bir hece oluştururlar. Yani MIY bir başka hecedir. MIY’ı da atarsak geriye KASTURA kalır. Bunu böyle sürdürerek, KASTURAMIYFATOM sözcüğünü hecelere ayırabiliriz. Türkçe sözcüklerin çok büyük bir çoğunluğuna bu kuralı uygulayarak, sözcükleri doğru biçimde hecelere ayırabiliriz.

Ama bu kuralı BABAANNE, KAINAT, TABİAT, AİLE, TABİİ, MAALESEF, SUAT sözcüklerine uygularsak, doğru hecelemeyle elde etmeyiz, şunu elde ederiz:

BA-BAAN-NE
KAI-NAT
TA-BİAT
Aİ-LE
TA-Bİİ
MAA-LE-SEF
SUAT

Oysa doğru heceleme şöyledir:

BA-BA-AN-NE
KA-İ-NAT
TA-Bİ-AT
A-İ-LE
TA-Bİ-İ
MA-A-LE-SEF
SU-AT